

МОЖЛИВОСТІ ПРОГРЕСИВНОЇ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ СТРУКТУРНИХ ЗМІН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

© 2014 ШКУРУПІЙ О. В., БАЗАВЛУК Н. Г.

УДК 165.63:339.137.2(477)

Шкурупій О. В., Базавлук Н. Г.

Можливості прогресивної динаміки розвитку України на основі структурних змін національної економіки

Науково-практичні пошуки, пов'язані з визначенням умов стійкого економічного розвитку України, є надзвичайно актуальними. В умовах політичної та економічної дестабілізації можливості прямої векторної динаміки (забезпечення росту макроекономічних показників за рахунок залучення ресурсів та інвестицій) суттєво обмежені. Метою цієї публікації є визначення можливостей макроекономічного розвитку на основі структурних змін національної господарської системи. Аналіз показав, що зважаючи на вплив названих чинників дестабілізації для розвитку України, значущості набувають не прямі структурні зміни в економіці, зумовлені інноваціями, а такі, що зумовлені та опосередковані дією попиту. З огляду на це, зростання національної економіки може бути забезпечене через регулятор, яким виступають доходи населення, що в свою чергу перетворюються на платоспроможний попит товарів вітчизняного виробництва (при зменшенні частки імпортованої продукції у споживанні), і у короткостроковому інтервалі часу зумовлюють підвищення виробничої, а далі інноваційної активності підприємств. У подальшому ця передумова дозволить відтворити в Україні більш типовий для сучасного цивілізаційного розвитку порядок структурних змін в економіці (ресурси – інновації) та перейти у довгостроковому періоді до високих технологічних укладів.

Ключові слова: структурні зміни в економіці, чинники динамізації економіки, конкурентоспроможність, інноваційний розвиток

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Шкурупій Ольга Всеволодівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра міжнародної економіки, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Ковалія, 3, Полтава, 36014, Україна)

Email: me.pusku@yandex.ua

Базавлук Наталія Григорівна – асистент, кафедра міжнародної економіки, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Ковалія, 3, Полтава, 36014, Україна)

Email: natabazavluk@ukr.net

УДК 165.63:339.137.2(477)

UDC 165.63:339.137.2(477)

Шкурупій О. В., Базавлук Н. Г. Возможности прогрессивной динамики развития Украины на основе структурных изменений национальной экономики

Научно-практические исследования, связанные с определением условий устойчивого экономического развития Украины, чрезвычайно актуальны. В условиях политической и экономической дестабилизации возможности прямой векторной динамики (обеспечение роста макроекономических показателей за счет привлечения ресурсов и инвестиций) существенно ограничены. Целью этой публикации является определение возможностей макроекономического развития на основе структурных изменений национальной хозяйственной системы. Анализ показал, что вследствие влияния названных факторов дестабилизации для развития Украины значимость приобретают не прямые структурные изменения в экономике, обусловленные инновациями, а такие, которые обусловлены и опосредованы действием спроса. Учитывая это, рост национальной экономики может быть обеспечен действием регулятора, которым являются доходы населения. Как следствие, платежеспособный спрос на товары отечественного производства (при уменьшении доли импортной продукции в потреблении), что в краткосрочном интервале времени обуславливает повышение производственной, а далее инновационной активности предприятий. В дальнейшем эта предпосылка позволит восстановить в Украине более типичный для современного цивилизационного развития порядок структурных изменений в экономике (ресурсы – инновации) и перейти в долгосрочном периоде к более высоким технологическим укладам.

Ключевые слова: структурные изменения в экономике, факторы динамизации экономики, конкурентоспособность, инновационное развитие

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 8.

Шкурупій Ольга Всеволодовна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра международной экономики, Полтавский университет экономики и торговли (ул. Ковалья, 3, Полтава, 36014, Украина)

Shkurupii O. V., Bazavluk N. G. Possibility of Progressive Dynamics of Ukraine on the Basis of Structural Changes of the National Economy

Scientific and practical studies related to the determination of conditions for sustainable economic development of Ukraine, are extremely relevant. In the context of political and economic destabilization of direct vector dynamics possibility (ensuring macroeconomic growth by attracting resources and investments) is severely limited. The purpose of this publication is to identify opportunities of macroeconomic development based on the structural changes in the national economic system. The analysis showed that due to the influence of these factors of destabilization for the development of Ukraine, the importance is obtained by not direct structural changes in the economy due to innovations, and those which are due and are mediated by the action of the demand. Taking this into account, the growth of the national economy can be achieved by using regulators which are incomes of the population. As a result, the effective demand for domestically produced goods (with a lower share of imported goods in consumption), in the short time interval tends to raise production, and further innovation activity of enterprises. In the future, this assumption will let to restore the more typical for modern civilization development procedure for structural changes in the economy (resources ↔ innovation) and in the long run change to higher technological structures in Ukraine.

Keywords: structural changes in the economy, factors dormant economy, competitiveness, innovation development

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 8.

Shkurupii Olga V. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of International Economics, Poltava University of Economics and Trade (vul. Kovalya, 3, Poltava, 36014, Ukraine)

Email: me.pusku@yandex.ua

тавський університет економіки і торгівлі (ул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Україна)

Email: me.pusku@yandex.ua

Базавлук Наталія Григорівна – асистент, кафедра міжнародної економіки, Полтавський університет економіки і торгівлі (ул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Україна)

Email: natabazavluk@ukr.net

Bazavluk Nataliia G. – Assistant, Department of International Economics, Poltava University of Economics and Trade (vul. Kovalya, 3, Poltava, 36014, Ukraine)

Email: natabazavluk@ukr.net

З'ясуванню проблем економічного розвитку України присвячено багато публікацій вітчизняних науковців. Значена наукова активність є закономірною, зважаючи на надзвичайну актуальність науково-практичних пошуків, спрямованих на дослідження умов для створення стійкого економічного розвитку країни. У наш час переважна більшість науковців і практиків схиляються до думки, що найбільш значущими для економічного розвитку України є інноваційні чинники. Фактично доведено, що Україна володіє великим інноваційним потенціалом, який, проте, не використовується належним чином. З іншого боку, дію інноваційних чинників внутрішнього походження істотно трансформують умови зовнішнього середовища, зокрема, з урахуванням останніх подій, потрібно назвати вплив середовища політичного.

Найбільш ґрунтовно сучасні проблеми національного економічного розвитку та чинників, що на нього впливають, відображені в працях Л. Антонюк, В. Геєця [2], А. Гальчинського [1], О. Грішнєвої, П. Єщенко [4], В. Семиноженка, Л. Федулової [6], А. Чухна [7] та інших.

Зважаючи на надзвичайно високу значущість для України забезпечення умов прогресивної економічної динаміки, ця проблематика буде й надалі залишатись серед найбільш актуальних. Метою цієї публікації є визначення можливостей макроекономічного розвитку на основі структурних змін національної господарської системи.

Науковий пошук пріоритетів економічного розвитку України дозволив сформулювати власне бачення щодо того, за якими напрямками мають відбуватись зміни в системі використання конкурентних можливостей країни. При цьому необхідно підкреслити таке: вітчизняні пріоритети розвитку економіки ми розглядаємо з урахуванням того, що в умовах політичної та економічної дестабілізації можливості прямої векторної динаміки (забезпечення росту макроекономічних показників за рахунок залучення ресурсів та інвестицій) суттєво обмежені. Отже, якщо зазначеним чином створити належні умови зростання неможливо, то необхідно використовувати інший шлях, яким можуть розвиватись складноутворені відкриті системи (у нашому випадку – економіка України). Йдеться про те, щоб у складних умовах сучасного історичного періоду досягти позитивних якісних перетворень на основі структурних змін в економіці (у тому числі та насамперед, за використання інноваційного чинника зростання). За нашим розумінням, для реалізації цього напрямку розвитку української економіки існує значно менше обмежень, ніж за умов дотримання традиційних засад макроекономічного зростання.

Основою структурних змін в економіці є принцип адресності використання ресурсів. В ринкових умовах конкуренція стимулює бізнес до продукування та вико-

ристання новачій («проривних» технологій у виробництві, ексклюзивних маркетингових засад, унікального готового продукту тощо). У конкурентні виробництва первинних суб'єктів господарювання та конкурентні галузі «перетікають» фактори виробництва (рис. 1).

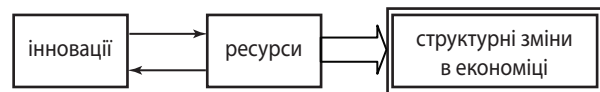

Рис. 1. Інновації як чинник структурних змін в економіці

Проте в Україні цей принцип не реалізує себе так, як в економічно розвинутих макросистемах. Перешкодою його дії є неефективне утворення споживчого ринку країни. Інновації є дуже впливовим чинником структурних змін в економіці, проте не менш значущим чинником є попит населення. Він спрямовує інновації у ті сфери, де перебуває споживчий інтерес покупця, і також виступає регулятором потоків вхідних ресурсів. Для відповідей на питання, чому ринок кінцевого споживача в Україні є неефективним і чому це робить структуру економіки з погляду конкурентоспроможності недосконалою, необхідно врахувати, що попит населення опосередковують гроші, а сутнісно, істотно визначають доходи. Український ринок товарів кінцевого споживання все більше «працює» не на конкурентоспроможність вітчизняної економіки, а на посилення конкурентних позицій інших країн. Згідно з даними Держкомстату України, за підсумками 2013 р. частка вітчизняних товарів у загальному обсязі продажу становила 58,9 %, знизившись за рік на 1,7 % (58,9 % у 2012 р.). В цілому, протягом 2005 – 2013 рр. частка вітчизняних товарів у загальному обсязі продажу знизилась на 11,6 % (70,5 % у 2005 р.). Вітчизняні виробники скорочують свою присутність як у сегменті продовольчих товарів (з 90,9 % у 2005 р. до 85,5 % у 2013 р.), так і непродовольчих (з 57,6 % до 39,0 %) [5].

Отже, попит населення, який за умов оптимізації місткості вітчизняного ринку за критерієм співвідношення «продукція національних виробників / імпортні товари», мав би сприяти економічному зростанню України, насправді гальмує його. На нашу думку, оптимальною була б пропорція 80 : 20. Фактично ж в Україні має місце наступне: доходи населення «фінансують» економіку інших країн, механізм споживчого ринку істотно послабив функцію ресурсного регулятора, який діє через формування похідного попиту на ринках факторів виробництва, а монополізація економіки країни перерозподіляє ресурси на користь інтересів олігархії.

За версією *Forbes* [3] серед компаній, які відіграють найважливішу роль в економіці України, переважають холдинги в таких галузях: металургія (*Метінвест, Індустріальний союз Донбаса, АрселорМіттал*), енергетика (*ДТЕК*), нафта і газ (*WOG, Укрнафта, Газтек*) та ін. Зауважимо, що виробництво засобів виробництва, власно кажучи, не є якимось бар'єром на шляху розвитку національної економіки, навпаки, ця сфера завжди залишатиметься його основою. Йдеться про інше: в Україні, де переважає сировинноорієнтований характер господарювання та первинна переробка (і, зазначимо побіжно, 3-й технологічний уклад), обмежені можливості національного виробництва товарів споживання.

Отже, якщо наразі держбюджет не має досить коштів для фінансування інновацій, то інституційний ресурс уряду є по суті необмеженим. Економічного зростання на нинішньому етапі можна досягти через забезпечення більш сприятливих умов ведення бізнесу для національних товаровиробників у сфері продукування товарів кінцевого споживання. Це викликати зменшення частки ім-

портної продукції та приведе до наповнення вітчизняного споживчого ринку товарами українського виробництва. Збільшення сукупного попиту на вітчизняні товари, відповідно, збільшить ВВП країни, а ринковий механізм почне у подальшому все активніше розподіляти вхідні ресурси на користь виробництва тих українських товарів, яких потребує споживач.

Національна економіка, набувши певного запасу стійкості, обов'язково переміститься на новий щабель. Попит населення стимулюватиме вітчизняні підприємства до покращення споживчих властивостей товарів, існуючих на ринку, і виготовлення нових видів продукції. Як наслідок структурних змін споживчого ринку, реалізовані доходи населення викликать потребу системних інновацій у секторі виробництва; в перспективі – аж до зміни найбільш значущих для суспільства базових технологій. Весь описаний вище комплекс засад, дію якого спрямовано на структурні зміни в економіці України, укладається у певну логічну схему (рис. 2).

Рис. 2. Попит як чинник структурних змін в економіці

Структурну перебудову економіки України на основі переспрямування доходів населення на продукцію національних товаровиробників і підвищення інноваційної активності підприємств, зумовленої попитом, слід розглядати як короткостроковий варіант визначення пріоритетів макроекономічного розвитку. Якщо бути більш точним, то входження України в тренд макроекономічного зростання потребує множини таких короткострокових інтервалів часу, які поступово формують передумови для переходу економіки країни у стан тривалого та стійкого економічного зростання. В перспективі довгострокові пріоритети економічного розвитку України визначатиме не лише п'ятий технологічний уклад (інформаційні, комунікаційні технології, програмне забезпечення, мікроелектроніка), а й шостий, основною відмінністю якого є взаємопроникнення та взаємообумовленість розвитку нано-, біо-, інфо- і когнітивних технологій (*NBIC*).

Слід зазначити, що трансформаційні зміни економіки за стадіями розвитку, а також за умов переходу від короткострокових інтервалів макроекономічної динаміки до довгострокових, не мають чітко визначених меж. За типологією Всесвітнього економічного форуму існують 5 стадій розвитку країни (ресурсоорієнтована економіка, перехідна стадія від ресурсоорієнтованої до ефективноорієнтованої економіки, ефективно орієнтована економіка, перехідна стадія від ефективноорієнтованої економіки до інноваційної, інноваційна економіка).

Стадії розвитку країн дозволяє ідентифікувати *Global Competitiveness Index (GCI)*. Він показує, що на першому етапі розвитку знаходяться країни, економічний розвиток яких базується на наявності дешевих ресурсів, насамперед некваліфікованої робочої сили та природних ресурсів. Конкуренція здійснюється на основі цінового фактору. Низька продуктивність праці призводить до низького рівня зарплат. Підтримка конкурентоспроможності на цьому етапі розвитку залежить переважно від функціонуючих на належному рівні державних і приватних установ, інститутів (перший елемент *GCI*), розвиненої інфраструктури (другий елемент *GCI*), стабільного макроекономічного середовища (третій елемент *GCI*) і наявності робочої сили людей, які отримали принаймні базову освіту (четвертий елемент *GCI*). За оцінками Всесвітнього економічного форуму 2013 р. до цієї стадії розвитку належать 38 країн світу зі 148 країн, охоплених рейтингом. Переважно в названу групу входять країни, в яких виробництво ВВП на душу населення до 2000 дол. США. На першій стадії розвитку знаходяться переважно африканські країни.

На другій стадії розвитку країнам властива більша конкурентоспроможність. З розвитком країн збільшується продуктивність праці і зростає середня заробітна плата. За умов, що певна країна переходить до стадії розвитку ефективноорієнтованої економіки, для підвищення рівня конкурентоспроможності необхідно розробляти більш дієві виробничі процеси і підвищувати якість виробленої про-

дукції. На цій стадії конкурентоспроможність найбільшим чином залежить від вищої освіти та професійної підготовки (п'ятий елемент *GCI*), ефективності ринку товарів і послуг (шостий елемент *GCI*), ефективності ринку праці (сьомий елемент *GCI*), розвиненості фінансового ринку (восьмий елемент *GCI*), технологічного рівня (дев'ятий елемент *GCI*) і розміру внутрішнього ринку (десятий елемент *GCI*). На другій стадії, за оцінками Всесвітнього економічного форуму у 2013 р., перебуває 31 країна світу. ВВП на душу населення цих країн коливається в діапазоні від 3000 до 9000 дол. США.

Третя і найвища ступінь розвитку країн – це економіка, заснована на інноваціях. Конкуренція на цій стадії здійснюється на основі нової та унікальної продукції. На третьому етапі компанії повинні конкурувати, виробляючи товари з використанням найсучасніших виробничих процесів (одинадцятий елемент *GCI*), а також інноваційного потенціалу (дванадцятий елемент *GCI*). Всесвітній економічний форум виокремлює 37 країн світу, які досягли стадії

інноваційної економіки. Це високорозвинені країни, ВВП на душу населення яких перевищує 17000 дол. США. До цієї групи входить більшість країн Європейського Союзу, а також Японія, США, Канада, Нова Зеландія, ОАЕ та ін. [8].

Також Всесвітній економічний форум виокремлює перехідні (транзитні) стадії розвитку – від економіки, орієнтованої на ресурси, до ефективноорієнтованої (20 країн) і від ефективноорієнтованої до інноваційної економіки (22 країни).

Виходячи з того, на якій стадії знаходиться країна, групи чинників конкурентоспроможності мають різний ступінь впливу (табл. 1). Слід зазначити, що при цьому вплив чинників інноваційності на кожній наступній стадії розвитку зростає, вплив базових чинників, навпаки, знижується. Отже, збільшення ступеня впливу інноваційних чинників відбувається за рахунок зменшення питомої ваги базових чинників. Водночас частка чинників ефективності на останніх двох стадіях розвитку країн залишається незмінною.

Таблиця 1

Стадії розвитку країн залежно від впливу чинників конкурентоспроможності за групами (відповідно до версії Всесвітнього економічного форуму), 2013 р.

Питома вага групи чинників конкурентоспроможності	Базові чинники, %	Чинники ефективності, %	Інноваційні чинники, %
Ресурсорієнтована економіка	60	35	5
Перехідна стадія до ефективно орієнтованої економіки	40–60	35–50	5–10
Ефективноорієнтована економіка	40	50	10
Перехідна стадія до інноваційної економіки	20–40	50	10–30
Інноваційна економіка	20	50	30

Джерело: [8].

Чинники, що зумовлювали якісні зміни на першій стадії, не припиняють своєї дії і на наступних стадіях. Внаслідок цього виникає накопичувальний ефект макроекономічної конкурентоспроможності, який здобувається країнами в процесі руху національної господарської системи від першої з названих моделей до третьої. Чинники конкурентоспроможності, які були визначальними за більш низьких форм організації макросистем лише поступаються місцем новим – тим, що визначатимуть подальші умови, необхідні для економічного зростання. Вони стануть новими домінантами в моделях економічного розвитку країни більш високого рівня.

Україна за даними Звітів про індекс глобальної конкурентоспроможності ВЕФ впродовж 2008 – 2014 рр. не мала стійкого статусу, пересуваючись у рейтингах (та за фактичним станом економіки) з групи країн, господарські системами яких знаходяться на перехідній стадії між ресурсорієнтованою економікою та ефективноорієнтованою, до групи ефективноорієнтованих країн і навпаки. Це означає, що для закріплення позитивного ефекту динаміки, який є цілком доступним для України, важливо «переставити акценти» економічного зростання, не зменшуючи при цьому позитивний вплив чинників конкурентоспро-

можності, які домінували на нижчих стадіях розвитку національної економіки. Зокрема, детермінанти інноваційної економіки – конкурентоспроможність бізнесу та інновативність – мають підсилюватись дією базових чинників (досконалістю інститутів, налагодженістю інфраструктури, макроекономічною стабільністю тощо) та дією чинників ефективності – передусім розвиненістю ринків (товарних, фінансового, ринку праці та інших), а також максимальною результативністю їх функціонування з огляду на потребу в забезпеченні умов економічного прогресу макросистеми та формування конкурентних переваг України.

Висновки.

- З'ясовано, що в процесі руху національної господарської системи від моделі нижчого порядку до моделі вищого виникає накопичувальний ефект конкурентоспроможності. Детермінанти інноваційної економіки, які забезпечують поступальний розвиток макросистеми (конкурентоспроможність бізнесу та інновативність) мають підсилюватись дією базових чинників (досконалістю інститутів, налагодженістю інфраструктури, макроекономічною стабільністю тощо) та дією чинників ефективності (передусім розвиненістю товарних і

ресурсних ринків, їх максимальною результативністю, а також іншими). Зважаючи на це, конкурентні переваги України істотно залежатимуть від сприятливих інституцій в державі, дію яких спрямовано на створення умов для накопичення ефекту від різних чинників конкурентоспроможності за стадіями економічного розвитку країни.

2. За теперішнього часу традиційні засади макроекономічного зростання на основі забезпечення прямої векторної динаміки (зростання макроекономічних показників за рахунок залучення більшого обсягу ресурсів та інвестицій) для України обмежені. Внаслідок політичної та економічної дестабілізації вимушено набувають значущості не прямі структурні зміни в економіці, зумовлені інноваціями, а такі, що опосередковані дією попиту. З огляду на це, зростання національної економіки може бути забезпечено через регулятор, яким виступають доходи населення, що в свою чергу перетворюються на платоспроможний попит товарів вітчизняного виробництва (при зменшенні частки імпортової продукції у споживанні), і у короткостроковому інтервалі часу зумовляють підвищення виробничої, а далі інноваційної активності підприємств. Ця передумова дозволить у подальшому відтворити в Україні більш типовий для сучасного цивілізаційного розвитку порядок структурних змін в економіці (ресурси ↔ інновації) та перейти у довгостроковому періоді до високих технологічних укладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчинський А. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми / А. Гальчинський // Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 4 – 17.
2. Геєць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України / В. Геєць // Економіка України. – 2010. – № 3. – С. 4 – 20.
3. 200 найбільших компаній. Які компанії відіграють найважливішу роль в економіці України // Сайт Forbes Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : forbes.ua/ua/ratings/2
4. Єщенко П. С. Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки / П. С. Єщенко // Економіка України. – 2013. – № 10. – С. 4 – 20.
5. Статистична інформація // Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Федулова Л. Тенденції становлення новітнього технологічного укладу світової економіки: роль управління інтелектуальною власністю / Л. Федулова, Л. Цибульська // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 23 – 35.
7. Чухно А. А. Модернізація економіки та економічна теорія / А. А. Чухно // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 24 – 33.
8. The Global Competitiveness Report 2013 – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

REFERENCES

- Chukhno, A. A. "Modernizatsiia ekonomiky ta ekonomichna teoriia" [Modernization of the economy and economic theory]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 10 (2012): 24-33.
- Fedulova, L., and Tsybul'ska, L. "Tendentsii stanovlennia novitnyoho tekhnolohichnoho ukladu svitovoi ekonomiky: rol upravlinnia intelektualnoi vlasnistiu" [Tendencies of modern technological structure of the global economy: the role of intellectual property]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 12 (2011): 23-35.
- Heiets, V. "Liberalno-demokratychni zasady: kurs na modernizatsiiu Ukrainy" [Liberal democratic principles: a course on modernization of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 3 (2010): 4-20.
- Halchynskyyi, A. "Ekonomichnyi rozvytok: metodolohiia onovlenoi paradyhmy" [Economic development: methodology revised paradigm]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 5 (2012): 4-17.
- "Statystychna informatsiia" [Statistical information]. Ofitsiynyi sait Derzhkomstatu Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- "The Global Competitiveness Report 2013 – 2014" http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf
- Yeshchenko, P. S. "Ekonomichne zrostannia bez rozvytku: prychny i shliakhy innovatsiinoho peretvorennia ekonomiky" [Economic growth without development: causes and innovative ways to transform the economy]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 10 (2013): 4-20.
- "200 naibilshykh kompanii. Yaki kompanii vidihraut naivazhlyvishu rol v ekonomitsi Ukrainy" [200 largest companies. Which companies play a vital role in the economy of Ukraine]. Sait Forbes Ukraina. forbes.ua/ua/ratings/2